

თქმულ პირადი არ გინდობთ და „საქართველოც“ არ დაგიბეჭდონათ, მაგრამ თქვენი აღრები გავიწყობ და გიგაგნით.

საქართველო

თ ა ვ ი ს უ შ ა ლ ი ო რ გ ა ნ ო

წლიური ფასი—5 მანეთი
თვითღებულის ნომერი—25 კაპ.

№ 5.

წელიწადი პირველი.

1 ივლისი 1903 წ.

№ 5.

უმღრნელესად ვსთხოვთ ყველას, ვინც თანაკვივრდნობს, მღვწეოდნ სოღმე ყველგვარი მახალა, როგორც ქართულის, ისე ფრანგულის გამდგემისათვის: დღეუბნები, წიგნები, ვადრესპონდენციები და წერილები.
რადგან ჩვენი გაზეთი ჯერ-ჯერობით ერთადერთი თავისუფალი ღრგანდა, ამიტომ შიგ ადგილი დაეთმება ყველგვარ მიმართულების წერილებს, რამელთაც აზრად ექნებათ

ქართველ ხალხის ინტერესთა გამოსარჩლება. მსოფლდ რედაქცია ამა თუ იმ წერილს თავის შენიშვნასაც გაუკეთებს.
შეთხველს ვსთხოვთ ყველი ნომერი „საქართველოში“, წაკითხვის შემდეგ, სხვებზეც გადასცეს სოღმე, რათა ამ ხანით ხელი შეუწყოს ჩვენი გაზეთის გავრცელების საქმეს.
ყველი შემდწინრულება როგორც ფულით, ისე წიგნებით, დიდის მადლობით მიიღება.

რედაქციის და ადმინისტრაციის ადრესი: 51, rue Saint-Sauveur, PARIS.

ცალკე ნომრები ისყიდება: SOCIÉTÉ NOUVELLE de LIBRAIRIE & d'ÉDITION. 17, rue Cujas. PARIS (V°).

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

კლასთა ბრძოლა და ეროვნული ავტონომია.—მუშათა მოძრაობა საქართველოში. X-სა.—ვლტორევი და ჩვენი გათახსირება.—(კვრესკ.)—თავისუფალი წერილები (ძველი მოღვაწისა).—როგორ მიგვეზნენ „საქართველოს“ გამოსვლას გვრდობის პრესა და მშობიელი საზოგადო მღვაწენი.

კლასთა ბრძოლა და ეროვნული ავტონომია.

არც ერთი საგანი არ იწვევს ჩვენს საზოგადოებაში იმისთანა ცხარე ბაახს, როგორც კლასთა ბრძოლის კითხვა. ჩვენში სრულიად არ არსებობს ეკონომიური ინტერესთა წინააღმდეგობა, ამბობენ ერთნი. არა, ინტერესთა წინააღმდეგობა არსებობს, სოღლ ამ წინააღმდეგობას და განსეთქილებას ნუ გავაწვიადებთ, ვინაიდგან საქართველოს პოლიტიკური დამდნავება საერთო შეთანხმებულ ბრძოლას მლითხვობს, ამბობენ მეორენი. ამგვარად სჯიან ჩვენს ეგრედ წოდებულ „პატრიოტულ“ წრეებში.

ცხოვრება რაღას ამბობს, რას გვეუბნება, როგორა სჯის? უტყუარი, სამართლიანი მსჯავრი თუ ვინდათ, ცხოვრებას დააკვირდით; ამლიკითხეთ მისი გულის მახუნი და აღიარეთ მისი დადადი: ცხოვრება საუკეთესო მახწავლებელია, საუკეთესო დამრიგებელია. ამ უკანასკნელ წლებების ამბებმა ბევრს აუხილებს თვალები, ბევრს შეუცვალეს რწმენა და აზრი, ბევრს მისცეს ხელში სახელმძღვანელო ლამპარი.

ფაქტი ყველთვის უტყუარი საბუთია. ცხოვრება მდიდართა საბუთებით, ამიტომ მისი მოწმობაც უტყუარია. ვინც ამტკიცებს იმ აზრს, რომ ჩვენში წოდებათა და კლასთა შორის მშვიდობიანობა-თანხმობაა, გადაავლეს თვალი ჩვენს ქალაქებს და სოფლებს და მიუკითხეთ-მღუკითხავად, გულწრფელად აღიარდეს, რასაც დაინახავს. ვინც კიდევ იმის დამტკიცებას სდღილდობს, რომ ეკონომიური წინააღმდეგობა და

უთანხმობა ეროვნულ საერთო ხოლიდარობას და მთლიანობას უნდა მსხვერპლად შევსწირდეთ, ვინც იმ აზრისაა, რომ დროებით ნუ გავამწვავებთ მისაურ შეუთანხმებლობას, რათა ჩვენი ძალა არ დაეკსახსოთ, ჰკითხვს ქართველ მუშებს და ქართველ გლეხებს, ჰკითხვს ჩვენს ხალხს, თანახმაა იგი გაჩუმიდეს, თავის გაჭირვებაზე და შევიწრებაზე არაფერი სთქვას იმ დრომდე, ხანამ საქართველოს მონობი დამ განთავისუფლება ედიხოს? სოღლ დაეკითხვს თვით ცხოვრებასაც, ვინ არის დღეს ჩვენს ცხოვრებაში ეროვნების ნამდივილი მცველი, ვინ არიან ისინი, ვინც გააძლიერებენ და გაანაყოფიერებენ ქართულ ეროვნებას? დაეკითხვს ყველა მათ და სამართლიან პასუხსაც მიიღებს.

საქართველოში არ არსებობს კლასთა ბრძოლა და წინააღმდეგობა. რა არის მამ მუშათა მოძრაობა? იქნება გეგონოთ, მუშები ქუჩაში დროებით სასეინოდ გამდიან? რა არის მუდმივი, განუწყვეტელი დღევა, უკმაყოფილება, მუქარა? რა არის, რომ მუშები ადარც მათრახს ერიდებიან, ადარც საპყრობილეს, არც ტყვიას? ნუ თუ შეხადლებელია, რომ კმაყოფილმა, მამდარმა კაცმა ტყვილ-უმრალად გასწირვს თავი? თუ არ მშიერ-მწყურვალე, თუ არ დაჩაგრული და შელახული ადამიანი, სხვა ვინ არჩევს სიკვდილს სიცდცხლესა?

ჩვენში ბურჟუაზია არ არის, მამახადამე არც კლასთა ბრძოლა არსებობს. ჯერ ერთი, ეგვე სიმართლეს მოგლებულია. ჩვენშიაც გამდირკვა ნელნელა ბურჟუაზიის ჭიხიხინდმია. ჩვენშიაც გაჩნდნენ ვაჭრები, მრეწველები და მექარხნეები. მართალია, ჩვენი ბურჟუაზია ჯერ კიდევ ნორჩია. სოღლ სამაყოფოდ სდმისა და უცხოელი ბურჟუაზია ხომ ძლიერია. მუშა კაცისათვის ერთი და იგივეა, თვითმპყრობელი მთავრობაა რკინის ვზის პატრონი, თუ ქართველ თ.-აზნაურობის ან ბურჟუაზიის ამხანაგობა. ქართველ მუშის უკმაყოფილება, დღეს უცხოეთის და სდმხის კაპიტალისტების წინააღმდეგ მიმა-

რთული, არ დახსნებოდა, არ შექსუბუქდებოდა, უცხოელ ბურჟუაზიის ადგილი რომ ქართველ ბურჟუაზიას სჭერდა. ბურჟუაზია, რა ეროვნებისაც გუნავთ, ყოველთვის იძულებულია დაიცვას თავისი ინტერესი, და შეშა ხალხი, თუ ვი იგი გაჭირვებამია, არახლდეს არ მოღერიდება ეროვნულ ბურჟუაზიას, როგორც არ ემოდება იგი უცხოელ ბურჟუაზიას. გაჭირვება და მძიმეიერ მუცელი ყოველთვის იტყვის და აღიარებს თავის მწუხარებას!

დააკვირდით ახლა სოფლებს. თუ ქალაქის და ქარხნის შემოსი შესახებ რაღაც ეჭვები გებადებათ, სოფლებს მიჰხედეთ. გადაწხინჯეთ ჩვენი ყურნალ-გაზეთობა, გადაიკითხეთ სოფლიდამ მღწერილი კვრებსა და მღწერნი და თუ პირადათ არ დაჰკვირვებინართ სოფლის ცხოვრებას, მოიხმინეთ სოფლის მეპატრიონთა მოთხრობა.

უკანასკნელ წლებში, სწერენ „ნვ. ებოზ.“ (ივრ. 1902). ახნაურებს და გლეხებს მღრის ურთიერთობა ძლიერ გამწვავდა მიწის ხარკებლობის ნიადაგზე. სისწრაფე მჭრად უწყობდა ისდიან თავიანთ ბეგარას. სოფიერთები ვი სოფლიად არაფერს არ აძლევენ მექამულეებს. სმირდი დიდი უთანხმობებაც მომხდარა მათ მღრის... იჯარადრებმაგ სისწრაფე წაჰბამეს, დროებით ვალდებულ გლეხებმა ვი პირდაპირ იმე გამძღვინადეს მექამულეებს საბალახო და სხვა ადგილების შესახებ... „კარგა მღწერილი სოფ. სამაბურდში, იწერება „გ. ე.“ კვრებსაზღვრები (N° 2186) ახნაურებს შამბრნიძეებს, ფაჯღვნიძეებს და ვსწლებს აქვთ რამდენიმე სახნავი და ხათიბი ადგილები და ტყე. კარგა მღწერილი სამაბურდისი მეფრე ნაწილი სახელმწიფო გლეხებს ეკუთვნით. სოფიერთი გლეხი ამავე დროს მოიჯარადრეც არის წყმად მოხსენებულ მექამულეთა მიწისა. გლეხნი იჯარის ფულს ისდიანენ მხოლოდ სახნავში, სამღვარში ვი არაფერს აძლევენ, რადგან თვით მექამულეთა საქმელებიც სმირად სძებს სოფელ გლეხთა მიწაზე. ესლა რეგლრე აქ ამბობენ, ახნაურებს პირი მექვრავთ და მთანსხებულან, რომ სამღვრად აღარ მეუშვან საქმელი. და აყენეს და რაჯნი და მიჰმართეს გუმბრნატრის და სხვა მართებლად. ვუმბრნატრისაგან უკვე მოვუვიდა მღწერილობა სამაბურდ ადმინისტრაციას, რომ მღრთვებით გაათავეთ საქმელ. მაგრამ საკეთილდ ნაყდვი ვერც ამან მოიტანა. ყრილდმაზე გლეხებმა გადაჭრით განახლდეს, ჩვენ არაფერს გადავიხდით სამღვარში. ამასთან გლეხებმა გადაწყვიტეს, გასწყვიტონ მექამულეებთან ყოველი კავშირი და იმითი საქმელი აღარ მეუშვან თავიანთ მიწა-ადგილში. 11 ივრის ასამდე გლეხნი მექვრავ კარ-და-კარ ხიარულს და გლეხების დარბეგებს, რომ ნურა საქმეს ნუ დაიტრთ მექამულეებთან... ყური დავუდგეთ ავრეთვე კავითიამ მღწერილ ამბავს (იმვე ვაჭრები N° 1835) „სოფ. აწყურისი მეპატრიონთა და მათ დროებით ვალდებულ გლეხთა მღრის უთანხმობა დაიბადა. მეპატრიონნი ამბობენ, რომ უთანხმობების მიხეზი რაღაც გუვეგარი სურვილია გლეხთა, ვითომ უნდოდეთ მამულის დაბატრენება. გლეხნი ვი სულ უბრალდდ სხნიან საქმეს; ჩვენ და მეპატრიონნი საბალახდ რადდენდმაზე ვერ მღვრიდეთ, მეპატრიონთ უნდათ მეტი გადავვანდვიინდ, ჩვენები ვი არ ვისრულდებენ. რაკი მეპატრიონთ გადაწყვიტეს საქმელი არ გავამეგებინდ საბალახდს, ჩვენებმაგ ვრთამანეთში წერილობითი პირობა დასდევს, ნურავინ ნურავითარ სამსახურს ნუ გუწვთ ნაბატრიონებს: ნურგ პურს გამძღვინობთ, ნურგ წყალს მღვრანთ, ნურგ მოჯამაგირეთ დავუდგებით და სხვ. ვინგ პირობა დაარდვიობ, დავარბიდათ. ნურგ ჩვენ გვიბდა ნაბატრიონების რამე და ნურგ ისინი ინდომებენ ჩვენს სამსახურსად... დღეს მთელი აწყურისი ნაბატრიონები თელავში არიან, უნდათ მიჰმართონ მთავრდებს. ამბობენ, რომ გლეხნი სამუშაოდ და სამსახურსე არივის არ უმეგებენ და ამისთანა მექამულეებში უმეგებენ მთავრდებ უნდა ჩავრიდებოდ“.

ამას იწერებიან ქართლ-კახეთიდამ. იმერეთ-გურთის ამბებს აღარ იკითხავთ? იქ სომ გლეხთა უკმაყოფილობას ხანგადდ ხახიათი მიეცა და მათ პრეტესტსაგ მეტი სიმტკიცე და გაბედულობა. იქ გლეხებმა მეტი მეგნება გამდიინეს და დაინახეს რა,

რომ მთავრდებ თ.-ახნაურდებს ეხარლებო, თვით მთავრდებს გამძღვინადეს იმი *).

და ამ ამბების შემდეგ, მდი და უარ-ჰყავ მღვრიებდობა, მეტაკება, მწყვავი კლახთა ბრძოლა ჩვენს წოდებობათა მღრის. ნუ თუ ამ მღვლენას სურვი უნდა მეუქციოდ? გამწვავებულ მეტაკებას ხელი რომ წავაფართო, განა ამითი ჩვენს „ეროვნებას“ მეუქციონ რასმეს? განა დრო არ არის მევიგნოთ, რომ ეროვნება სოგადი საგანი ვი არ არის, არამედ თვით ხალხია, რეალურის მოთხვნილებით და გაჭირვებით. და თუ ვი ხალხის გაჭირვებას არაფრად მივიჩნევთ, ნუ თუ მეუქციოდ ეროვნებას ვუმსახურდოთ? არა და არა. და რაკი ახუა, ხალხის გაჭირვებას უნდა მივხედდოთ, და მის გაჭირვების და მდგომარეობის შესახებ სამართლიანი მსჯავრი დავსდდოთ. ერის ერთი ნაწილი—თ.-ახნაურდებ, დაიჩავრება. თავად იღუბება, ამრეგად სულ ბოლდ მღვრებად. თუ მაგრეა, მამ ბარემ ამკარად გამძღვინადეთ, თავად-ახნაურდებ ერის იმედით მიგანხიათ, სთქვით თამამად, დეე დაჩავრდეს ხალხს, დღენდ ახნაურდებ ვი არ დაიღუპობსქედ.

ამის თქმას პირდაპირ ვერ ჰმედავენ, სოლო ამსვე სხვა სიტყვებით აღიარებენ. ჩვენს პირდებში თ.-ახნაურდებს და ბურჟუაზიას რაღაც ძალა აქვთ. ისინი ეროვნებას ეხარლებიან. მთავრდებს მათი რიდი აქვს და ამიტომ ჩვენს ეროვნებას მკაცრად ვერ მოეკიდებოდ.

ამგვარ სოჭისმებს დღემდე აქვთ ჩვენს ხანგადდებამი განავალი. თ.-ახნაურდებს პოლიტიკური ძალა აქვდ! ბევრ გულუბრყვიოდ პატრიონს სჯერა ამგვარი არაკი. ისტორიას, ცხოვრებას და ფაქტებს ვი რომ მიჰმართეს, სულ სხვას დაინახავს.

მთავრდებს არახლდეს თ.-ახნაურდების არც ერთი იმგვარი თხვნა არ მეუწყნარებია, რომელსაც ეროვნების დაცვის აზრი ჰქონდა სოლმე. მიუხედავად თ.-ახნაურდების პრეტესტისა მე-XIX საუკუნის დადასაწყისში, საქართველდ რუსეთის გუმბრნიად გადააქციეს, მიუხედავად ახნაურდების დამსახურებისა, მთავრდებს მისი სნდობა ვი არ აქვს—საქართველდში არ ამსახურდებს, სამხედრო კავებისგ ვი აგწავნის სასიკვდილდოთ რუსეთში. რამი გამდისახა თ.-ახნაურდების პოლიტიკური ძალა? იმაში, რომ მთავრდებს ეხარლებო, რდღესაც თ.-ახნაურდებს ემუქრებოან? მაგრამ ეს გარემდება თ.-ახნაურდების ძალას ვი არ ვვიმტკიცებეს, არამედ მთავრდების შიშს. მთავრდებს ხელს აძლევს ახნაურდებს ხალხის წინააღმდეგ. მთავრდებო თავის იმედს ახნაურდებზედ ამყარებს, რადგან ხალხი ხელიდამ უსხლტება.

დღეს რუსეთში და ჩვენშიაც იმგვარი ხანა დადგა, რომ მთავრდებისაგან წყალდებს აღარავინ მღვლის; არც უნდათ მისი წყალდბა. დღეს თვით-მპყრდებელდმაზეა იერბი მიტანილი. თვით-მპყრდებელდბა უნდა დაიმსხვრეს და დაიბრდეს. აქ არის ერთად ერთი სხნა, როგორც ეროვნების აღდრბინებისათვის, ისე ეკონომიურ გაჭირვების მოხაზბინათვის. სოლო ვინ არიან ჩვენში ისინი, ვინგ აღუდგენენ თვით-მპყრდებელდებს, მამსახადამე ვინგ იბრბიან ეროვნებისათვის? ხალხი, ერთად ერთი ხალხი, სხვა არავინ. ამ ბრძოლას რომ დავაკვირდეთ, ყოველ

*) გურთის ამბებს დავწვილებით ავწერთ მეძღვრნიძეებში.

ჩვენს კამათს და ბაასს ნათელი უნდა მოეფინოს.

მართლაც, რას თხოვლობენ მუშები? თავდაპირველად ლუკმა ბურს. ჩვენი ცილ-შვილი, მოხუცებული დედ-მამა, და-ძმანი ვერ გამოგვიგვებია, სამუშაო ფასი მოგვიმატეთ. ბევრს ვმუშაობთ, ვიქანდებით, ხაგლემ გვაშუშავით. უფლება უნდა გვქონდეს ვისაუბროთ და ვინაახოთ ჩვენის საქმეების შესახებ, დაავიარსო დამხმარებელი კახები, შევადგინოთ ორგანიზაციები. უფლება უნდა გვქონდეს მუშაობაზე ხელი ავიდეთ, რთვა მუშაობა ხელს არ გვაძლევდ. რასაკვირველია, მუშათა შეგნებული ნაწილი უფრო მღრს მიდის და სოციალისტურ იდეალსაც აღიარებს. მხოლოდ დიდი უმრავლესობა დღეს ამ ცენტრითაც გამყფილდება. გლეხები რაღას თხოვლობენ? დავლა შეგვიძინოთ, სამღვარი მოგვევით, დრამის ფულს ხუდარ გადაგვანდევინოთ და სხვა ამნაინს. აქაც შეგნებული ნაწილის მიხწრაფება, რასაკვირველია, ამ რეპორტებს არ სჯერდება და მიწად-მთელ-მთლების უფლებების ძირითად შეგვლის საჭიროებას აღიარებს. სოლო რეგორე მუშების, ისე გლეხების დიდ უმრავლესობას დღევანდელი გაჭირვების შემსუბუქება სწადია, სწადია ტანჯვას თავი დააღწიოს და აი აგსადებს თავის უკმაყოფილებას, შეწუხებას.

თავდაპირველად მიმართავს სოლო იმით, ვისკანაც დამოკიდებულია მისი სვე-ბედი: მუშა-მექარსნეს, გლეხი-მემაძულეს. მექარსნეები და მემაძულეები არ იწყნარებენ მომჩივანების თხოვნას, რადგან ზღვს მოგების სისარბე იტარებს, ზღვს თავის ინტერესის დაცვა ჰსურს, ზღვს უსაქმობაზე ხელი ვერ აუღია და გაჭირვებისა ეძინია. მუშა ხალხი იმედობს თავის თხოვნას, ემუქრება, თხოვნით რემ არა გამოდის რა. მაშინ მექარსნე და მემაძულე მთავრობასთან მიბრბიან და დასმარებას სთხოვენ. მთავრობაც მოდის სამგვლად და ჰსოცავს შეწუხებულ, უიარაღო ხალხს მხოლოდ იმისათვის, რემ მასაც დაეძაღა ადამიანური სიცოცხლის სურვილი. ახე იყო ბათლში, რედესაც რეტმილდის სიმდიდრის დახარავად, მთავრობამ 13 კაცი იმსხვერბლა. ახევე მოხდა საშურში, რედესაც რეინის გზის მმართველების (მთავრობის) ინტერესებისათვის 20 კაცი გასწიოეს. და თუ ჯერ სოფლებში არ მომხდარა ამგვარი შეგვლად, სოფლებიც ვერ აიცდენენ თავი-დამ ამ უბედურებას, თუ მუშებისავით გულმოდგინეთ დაიცვს თავიანთი ინტერესები. აგერ დღეს გურთას ჯარი ახევა. მხოლოდ შემთხვევას ელიან, რემ ჟრჩ სოფლელებს თოფები დაუშინონ. და ამგვარი შემთხვევა გამწარებულ მდგომარეობაში შეიძლება ძლივს ადვილად დაიბადოს. სოფელში, რეგორე ქალაქში მექარსნემ, მემაძულემ შესჩივლა მთავრობას და ჩაუყენა ხალხს ჯარის-კაცნი. გურთის თავად-აწნაურობის განჩინება მდოგონეთ. აწყურის აწნაურების გადაწყვეტილებაც რე დაგავციყდებათ.

ამ გვარმა მდგომარეობამ, რა გრძინობა და აწრთ უნდა დაჰბადოს ხალხის გულში? ხალხს მექარსნე და მემაძულე აწუხებს, ხალხს მჩაკვრელს მთავრობა ესმარება, მთავრობა კი ძალაა მამასადამე ძალას ძალა უნდა აღუდგეს. მუშებმა ამკარად შეიგნეს გე აწრთ და არა ერთი და ორი კაცი ამსხვერბლეს თავიანთ აწრთის განსახორციელებლად. გლეხებიც დღეს ხვალ ამავე გზას დაადგებიან. გურთაში თითქმის შეგნებულია ეს აწრთი. სოლო მექარსნე და მე-

მაძულე — გაიგეს რა საქმის ვითარება — თავიანთ მოხარხლეს თვით — მხყრობელობას უფრო მჭიდროთ ეკავშირებიან. ამრიგად ხალხი ორ ბანაკად იყოფება.

თ.-აწნაურობა (მემაძულენი), რემელსაც «ეროვნების» მგველად მოაქვს თავი, ეკავშირება იმ მთავრობას, რემელსაც გაანადგურა და ახლაც ანადგურებს ჩვენს ეროვნებას. ხალხი კი, რემელიც თავის მატერიალურ ინტერესების დაცვისათვის მთავრობას შეებრძოლა, შეებრძოლა ამავე დროს ეროვნების მჩაკვრელსაც. ახე რემ ხალხი გამოდის ეროვნების მგველად და არა თ.-აწნაურობა. და რემ ეს ახეა, დააკვირდით იმ გარემობას, რემ «კავკასიის სოციალ-დემოკრატთა კავშირს» რემელიც უმთავრესად ქართველებისაგან შესდგება, თავის პრეგრამის პოლიტიკურ ნაწილში ამიერ-კავკასიის ავტონომიის დაწესება უცვნია საჭიროდ. ეგ ტაქტი იმას გვიმტვიცნებს, რემ ხალხი ეროვნების მოძაველ ორგანიზაციასედაც ჰტიქტრებს, მამასადამე ეროვნების დაცვაზედაც სრუხავს.

მაშ თუ მაგრე აყენებთ ვითხვას, გვეტყვიან, თუ თქვენც «მარქსისტებს» მიჰმაძეთ და ჩვენში მუდლი და მტრობა გაამწვავეთ, თქვენც ჩამოვმოდრებათ ქართველი თ.-აწნაურობა და ბურჟუაზია, თქვენც გადაიმტვრებთ ეგრედ წოდებულ «მოწინავე» კლასებს და ეგ მით უმეტესად სამწუსართა, რემ თქვენი პოლიტიკური პრეგრამა ბევრს მიიწიდავს; თ.-აწნაურობის და ბურჟუაზიის დიდი უმრავლესობა ყოველთვის იქმნება მომხრე საქართველო ავტონომიისად. გადავვიტვრება? რა ვუყვით. ჩვენი პოლიტიკური პრეგრამა მოეწონებათ? არა გვერნია. ავტონომია ციადამ არ ჩამოვარდება. ავტონომიის მობოვეება სასაჭიროდ. ეროვნული თვით-მმართველობის დამყარებისათვის ბრძოლა საჭიროდ. თუ ხელი არ გაანძიოეს მოწინავე კლასებმა, არავინ მიანტიკებს ეროვნულ თვით-მმართველდას. და რეგორე გინდათ გაანძინონ ხელი, რედესაც, ერთის მხრივ, ელაქტეგებიან, ფეჩქემ ეგებიან მოსოველ მეფეს, მეორეს მხრივ, ხალხის წინააღმდეგ სამგვლად იწვევიან, იმ ხალხის წინააღმდეგ, რემელიც თვით-მხყრობელობას, ჩვენი ეროვნების გამანადგურებელ ძალას შეებრძოლა? არა, რაღაც გაუკებობაა. ვინც ავტონომიის მობოვეებას გულწრფელად თანაუგმძინებს, ჟანდარმს არ მოიწვევს თავის კლასებრივ ინტერესების დახარველად. საქართველოს ავტონომიაში წოდებას და კლასს არ უნდა ჰქონდეს ადვილი. ავტონომია უნდა იყოს პოლიტიკური ფორმა ეკონომიურად გათანასწორებულ ხალხისა.

მაშ მთავრობას თუ არ მიჰმართეს სამგვლად, ხომ დაიღუპნენ მექარსნეები და მებატონეები, გვიპასუხებენ. თავის თავის მტერი ვინ არის? ჩვენი აწნაურობა ძლივს დაფავს ხელს, ერთი მტკაველი მიწაც რემ წაართვა, ხომ დალია ხულიდ. ჩვენ ვამბობთ, თ.-აწნაურობას და ბურჟუაზიას, თუ მართლა შესტიკივით გული ეროვნებისათვის, ერთად ერთი გზა აქვთ. მათ უნდა შესწირონ კერძო ინტერესები საერთო საქმეს. ბევრს არ ნახავთ ამისთანას? ბევრს თუ ვერ ვნახავთ, სხვა გზა მაინც არ არის — ან ხალხის წინააღმდეგ (მამასადამე ეროვნების წინააღმდეგ) ან ხალხთან ერთად უნდა იყვნენ. და კარგად რემ დააკვირდენ არსებულ ეკონომიურ ბრძოლას, მუშების და გლეხების მოთხოვნილებას

და ცხვრებას, არც ისე ძნელია მისთვის მეორე გზას რომ დაადგოს.

დღეს მუშათა და გლეხთა გაჭირვებამისეთი მწვაავია, ისეთი მარტივ მდონღვნილებათა დაკმაყოფილებას თხოვლობენ ისინი, რომ მათი ხურვილი ადვილად შესაწყნარებელია. სამუშაოდ ფასის მძაბტება, შრომის დაკლება, გაფიცვის დაკანღებმა—განა ყოველი ეს მარტივი ელემენტალური მდონღვნილება არ არის? ან კიდევ დაღის შექცირება, ხურვილი რომ თავად აწნაურდამაც მიიღოს მდნაწილეობა ხასდღღლ ხარჯში (ბეგარა, გზის და არხების გაყვანა, კანგელარობის შენახვა და სხვ.), საბალახს და საძვარის განწყხრობებმა—განა ყოველი ეს სამფოთოდ და სამუღღლ ხაგანია? თუ დააკვირდებით უთანხმების ყოველ კერძოდ შემთხვევას, ადვილად დაინახავთ, რომ დღეს არც მუშები არც გლეხები რაიმე შეუძლებელს, გადაშეტებულს არას თხოვლობენ. მუშათა პარტიის, ევრედ წოდებული, მინიმუმის პროგრამა იმგვარია, რომ მისი დაკმაყოფილებისათვის ჯარის და მთავრობის ჩარევა სრულიად არ არის საჭიროდ. მართალია, სოციალისტური მდონღვნილება კლასების და წოდების გაუქმებისაკენ არის მიმართული, აგრეც უნდა იყოს. ხოლო ჩვენ ვამბობთ, რომ დღევანდელ პირობებში, ჩვენ «მაღალი» წოდება გადაშეტებულ შიმს შეუპყრია. გურიაში, თურმე, ზოგიერთ მემამულეს ჰხურდა გლეხების დაკმაყოფილება, მაგრამ, დღვრეც გვარყობინებენ, მთავრობამ დაუშალა. ნუ დაუთმობთ, მემდეგში მეტს მდითხოვნი. ყოველი ეს შესაძლებელია. ხოლო ეს ჭაჭიტი ამგარად გვიმტკიცებს, რომ მთავრობას იმდენად ემინიან ხალხის მდონღვნილება, რომ მემამულის ზურვის უკან იშალება და მემამულეს აქსესობს, არ შეუტრიგდოდ, მეც არა მწვადხოდ). აი აქ შეუძლიანთ მემამულეთ და მქარანხეთ მეტი გამბედავობა გამდინინდნ, მთავრობას არ დაუჯდონ და თუ ერღვნების შენახვის დარდი აწუხებით ხალხს ხელი შეუწყყენ ეკონდმიურ აღდრძინების საქმეში. მემამულეს, თუ კი მართლა გამსჭვალულია იგი ხასდგად ინტერესით, შეუძლია გლეხების მეღავათი მისცეს—დალა შეუძნობს, ტყის და საძვარის ხარგებლობა გაუადვილდს, მიიღოს მდნაწილეობა სოფლის ხარჯში. მემამულეს თუ მდონღვნილება იგი, შეუძლია თავისი ქდნება ხასდგად აღდრძინების საქმეს მდნამარბს თავისი ხომდინდრე: თუ მართლა ჰხურთ «მდწინავე» კლასებს ერღვნების ხამხასურთ, უწინარეს ყოვლისა ხალხს ნუ შეაწუხებენ, ხალხს გაუადვილდნ ბმძღლა რუს თვითმპყრობელობასთან. ერღვნების წინაშე ხამხასურთ ამაში გამდინნატება და არა ჩივილსა და ვდებუბაში.

დიდი იმედი არა გვქმნის, რომ ამ მდნასრუბას «მაღალ» წოდებებში ბევრი მიმდევარი გამდღრინდეს, ხოლო ვიმედობთ, თუ ერღვნება ცარიელი სიტყვა არ არის, მისი კეთილშობილი და ბურჟუასიული მღტრფიალენი უწინარეს ყოვლისა უნდა წინააღდუდგნენ მთავრობას, და დაუთმდნ ხალხს, რასაც ხალხი სთხოვს, მთავრობის ხურვილის და იქნება მათი ხაგუთარის, კლასებრივ ინტერესების წინააღმდეგ. ემ შეუძლებელია?! მამ შეუძლებელია კლასების მღრეგება. მცირე იქნებმა რინგვი ამგვარ მდღვარეებისა?! ხალხი ხდმ დიდია!...

*) მემდეგ ნდმერში დავბგჭდავთ ხაყურადღებოდ ვდრდეს-პონდენციას იმის შესახებ, რანაირად აქმნებენ ადმინისტრაცია აწნაურ რდნას გლეხების წინააღმდეგ.

მუშათა მოძრაობა საქართველოში.

ამიერ-კავკასიის მუშათა მდონღვნილება თანდათან იპყრობს არა მარტოდ რუსეთის, არამედ ევროპის ყურადღებასაც. უკანასკნელ ამბებში ბაქოს, ტფილისისა და მისხილღვლ მუშათა მდონღვნილებისა ევროპის პრესამ ყურადღება კიდევ ერთხელ მიაპყრო ჩვენს ქვეყანას. რადგანაც ამ მდონღვნილების უმთავრესი სარბიელი საქართველოა და ევროპის ყურნალ-გაზეთობას დღემდის ვერ შეუღდგენია ნამდვილი ანთ ამ საგანზე, ამიტომ უადვილოდ არ იქნება ჩვენს მკითხველებს მოკლეად გაგანდნ ჩვენებური მუშათა ორგანიზაციები და მათი მოქმედება.

პირველი მუშათა სოღ-დემოკრატიული კომიტეტი დაარბდა ტფილისში 1898-ს კომიტეტის ინტელიგენტი წევრები (ხელ ყველა ქართველი) უმთავრესად არსებდნენ მუშათა წრეებს და სიტყვიერად ავრცელებდნ თანამდროვე სოციალისტურ ასრებს, რეორდნ მაგ., ვლახთა ბრძღლა, ხეღმეტი დირებუღბდა, მუშათა სოღიადობა და სხ. იმ დრღვ კომიტეტის განგარუღბებში არც თავისუღვლი სტამბა იყო და არც რაიმე პროკლამაცია გამღვრცია. მუშებში კითხუღბდნ რუსულ არა-ლეგალურ ბრძღმურებს და რადგანაც ძალიან ბევრს რუსული არ ესმდოთ, იქავე ქართულად ითარგმნებდნ და ქართულადვე ვრცელებდნ. ტფილისის სოღმებში ქართული გარგათ იგან და ამიტომ წრეები შეიცავდა დრღვე ერღვნების მუშებს, უღრდ მეტს კი ქართველებს. რადგან ტფილისში ქართველი მუშა რინგვით მეტია, 1899 წ. კომიტეტმა გამდღვა პირველი დამგჭდილი პროკლამაცია ქართულად. ეს იყო პირველი სოციალ-დემოკრატიული პროკლამაცია არა მარტოდ ტფილისისათვის, არამედ, ხასდგად, ამიერ-კავკასიისათვის. პროკლამაცია კესბდლა პირველ შაისის დღესასწაულს და ურჩევდა მუშებს ევროპის მუშებთან შეერთებას და ამ ხაერთოდ მუშათა დღის დღესასწაუღბდას. პროკლამაციას ავრცელებდნ უმთავრესად წრეებში, რადგანაც არ ზურდათ ყანდარმების ყურადღება მიექციათ, რდმელთაც ამ მდონღვნიბას არადგერი გაეკვდთ და არსებინათ ბმანდებდნ. ამავე წ. მდნდა 1 მაისის დღესასწაული ქალაქს გარეთ. დღესასწაულს დღესწოდ არა უმეტეს ასი კაცისა, წავითრულ იქმნა ეს პროკლამაცია, წამოიღოქვა სიტყვიერი და ხარგვალღვრიდ სიმღერებით დაიმალენი. ამ დღესასწაულმა ძლოერ დაინტერესხა წრეები გარემე მყოფი მუშები და ხაყვედურები დაუწყეს მდწინავე მუშათ, რატომ ჩვენს არ ჩავგვიეთ ამ საქმეში. მუშების რნობის მოყვარუღბდა აღიძრა, წრეები სოღვასვით გამრავლდა, ასე რომ საჭიროდ შეიქმნა აგორატორ-ინტელიგენტთა გამრავლება, განსაკუთრებით სოღმეში ინტელიგენტების მდონღვნილება. ესენი, სამწუნაროდ ძლოერ წინააღმდეგნი იყვნენ, (და დღესაც არიან), ამ მდონღვნიბას, ისინი ამბობდნენ: ჩვენი ერთადერთი საქმე ოსმალეთის სოღმესთა კითხვის გადაჭრად, მთეული აქაურთ ძალა იმას უნდა მოვანმართოდ. მიუხედავოდ ამ რალმზრივ შესეღვღობისა აღმდინდა ერთი განათღვბული სოღმეში, რდმელმაც შეადგინა სოღმის მუშათა წრეები და კომიტეტშიაც შევიდა. იმავე 1899 წ. მდნდა ტფილისის რგინის გზის მუშათა დიდი გაფიცვა წინააღმდეგ უხათა მინისტრის ახალი ცირკულაციისა, რდმელიც მუშებს და წეროღ მღვლელებს ძალიან ავიწროვებდა. გაფიცვა მოიგეს ერთიანად, მინისტრმა ცირკულიარი უკან წიოდ და გამდგნდა, ძველი წესები ისევ რჩება ძალაშიდ დღეს მთელ იმპერიო-სათვის. ამნაირათ, ტფილისის მუშებმა დაიდარეს მთელი რუსეთის რგინის გზის მუშები. ეს იყო პირველი დიდი ნაბიჯი. ამ გარემოღბამ კიდევ უღრდ წაახალისა მუშები და გააძღვირა მუშათა ერთობა. 1900 წ. კომიტეტმა გადასწყვიტა 1 მაისის დღესასწაული კიდევ ქალაქს გარეთ. პროკლამაციები არ ყოფილა. დღესასწაული მდნდა კვირა დღეს ქალაქიდან 8 ვერსზე, საღაც თავი მოყარა 500 მუშამ. წითელი დრღმა ~~საქმის~~ ~~ენგლის~~ და ღასალის სურათით ხის ტღტსე დრღვობდა. კებზე დაყენებული იყო რამდენიმე დარაჯი გნენებით, რომ პოლიციელთა მდნსლღვება ხაჩქაროდ გნდებინათ. მათა მთავრობა ჯერ კიდევ ძილში იყო. დღესასწაულმა ჩინებულათ ჩაიარა. წარმდითქვა მრავალი ხარგვალღვრიდ სიტყვიერი, წავითხესწინა წლის პროკლამაცია პოველ მაისობასზე, რამაც აღტაცებამი მოიყვანა მუშები. (წელს ეს პროკლამაცია მეორედ გამდღვდა). აქავე გადასწყვიტეს, აწ გვეღვა ჩუმ-ჩუმათ დღესასწაული, მდმავალ წელს ქუჩაზე გავიდოდ. იმავე 1900 წ. საღხულში მდნდა მეორე დიდი გაფიცვა ტფილისის რგინის გზის მუშებისა, რაც გართავდა მუშების დამარგნებით. მათა ამ დამარგნებამ თვალ-

საინოდ დაანახვა მუშებს, რომ სანამ თვით-მპყრობელობა არ დაიშლება, მანამდის მუშათა საქმე წინ ვერ წავა. ამ გეგმის დროს პირველად იქმნა გამომყვანილი ჯარი, მთავრობამ მთელი თავისი ძალა მუშათა წინააღმდეგ აამუშავა, დამ-დაძმობით დათარგმნებდნენ ყაზახები მუშათა უბნებში და არყვევებდნენ მძინარე მუშებს. ამავე დროს კომიტეტმა გამომცხა მრავალი პრეტენზიები ქართულად და რუსულად. ჯარმა თავისი გაიტანა, დაარსდა 800 საუკეთესო მუშა, ჩაყვას საგანგებოდ მათთვის გამომცხილ მატარებელში და ყანდამთა წინააღმდეგობით გაგზავნეს დასავლეთ საქართველოში (ისინი ქუთაისის გუბერნიიდან იყვნენ) და დაარსდნენ თავ-თავიანთ სოფლებში პოლიციის მხედველობის ქვეშ. მუშაობა გაჩერებული იყო დრო კვირა, რეინის გზამ იგვირ ისარალა, მაგრამ რეინის გზის უფროსმა ვედენგევმა თავისი გაიტანა. მან წინდაწინვე თქვა: მთელ ჩემს ქონებას გადავცემ (მილიონები იყო) და მუშებს გავსტუმრო. მუშაობა დაიწყო, მარა მუშები საკმაოდ არ იყო. მამინ ვედენგევმა გადაწყვიტა ადგილობრივ მუშებს არ მივიღებ და რუსეთიდან გამომყვინო. და მართლაც ქ. ვლადიმერში შესთვალა ვედენგევანათ რეინის გზის მუშები და დიდი ქონაც აღუთქვა, მარა იქაურმა მუშებმა, როცა გაიგეს საქმე რამი იყო, უარი თქვეს წამოსვლაზე და სხვა ქალაქების მუშებზე გადაურთხლეს, არ წახვიდით. ამ ნაირათ, ვედენგევი იძულებული გახდა სოფლებში დაგზავნილი ქართველი მუშები ისევ უკან დაებრუნებინა და სამუშაოდ მიეცა. სამაგიეროდ, მან შემდეგ შემოიღო მისადები ეგსამენი... რუსული ენისა! მუშებს გამომცხილ რუსულ ლაპარაკში და თუ არ იცოდა, არ ებრუნებოდა. ამით ვითომ სურდა ქართველ და სომეხ მუშათა რიცხვი შემცირებინა რეინის გზაში. სამაგიეროდ, მასაც გადაუსადეს, ერთი წლის შემდეგ ვედენგევი მოკლულ იქმნა თვით თავის სასლში. მკვლელები ვერ აღმოაჩინეს.

მავე 1900 წ. მოხდა გაფიცვა ტრამვაის ვანდუქტორებისა და კურნებისა, თუთუისის ჭაბრბებში, სტამბებში და მრავალ სხვა ჭაბრბებში-საუღლებში. ამ გაფიცებებში გამომავლია ადგილობრივი მთავრობა და განდობებისგან შეუდგნენ მუშა-ავიტორების მებრახ. ამავე დროს კომიტეტში შევიდნენ რუსი-ინტელიგენტები და ამათაც დაიწყეს მუშა-რუსების წრეების დაარსება (წინეთ მათ მღრის ქართველებს მუქმე-დებდნენ). დაიბეჭდა რამდენიმე სტრ.-ფემიკარ. არა-ლეგალური წიგნაკი ქართულათ. პრეტენზიად გადაიჭრა ავიტორათ. პირველი წმინდა პოლიტიკური პრეტენზიაცია გამიცხა 1901 წ. ამ მომენტად ტიფლისის მუშა-საგზის სამაისო დემონსტრაციის მოსახლეობა შეა-ქეხნაში. პრეტენზიაცია დაიბეჭდა ქართულათ და რუსულათ (სომხურათ, სამწესართ, კიდევ ვერ მოხერხდა). მთავრობა ფიქრობდა საგზის და-რყვევებით დემონსტრაციას აცილებას. დაიჭირეს ს. ჯიმ-ლაძე, მანარაძე, და ფრანჩესკო „ვკალის“ თანამშრომლები და განხრევს თვით რედაქცია. დაიჭირეს აგრეთვე მუშები ჩანტლაძე, ლ. ჯიმლაძე, კურნულუცკი (ინტელი) და სხვანი. მიუხედავად ამისა 22 აპრილს ტიფლისის მოღვაწე მუშები 3000 მუშამ, ააღრიალა წითელი დროშა და იგრი-ალა „ძირს თვით-მპყრობელობა, გაქმნაჯღს თავისუფლე-ბას!“ მოხდა დიდი მერტყევა ჯარს და მუშებს შორის. ერთ-მა მუშამ—მამალაძემ რევოლუციით დასტრა პოლიციელები. ღრივე მზრით ბევრი გაიღასა, არავინ მომკვდარა. დაიჭი-რეს ბევრი. ამამგან ერთი მუშა გადაასახლეს რუსეთში, და-ნარჩენი გამდუმეს. აი ამ დემონსტრაციიდან იწყება კავკა-სიის მუშათა მოძრაობის ოფიციალური წყლო-აღრისგვა. ამ ამბავმა დიდათ გააღვა ჩვენებური მიძინებული „სასოფე-აღება“ და გაბრდრტა მთავრობა. ამან სწელი მიჭყე და-რყვევებას. დემონსტრაციის შემდეგ დაიჭირეს „ვკალის“ ფაქტიური რედაქტორი ნ. ყორძანია, თანამშრომლები: გ. ნულოლიძე, ს. ჯიმლაძე, რ. კალაძე, განხრევს ნ. გლივა, ი. ვლადიმერი—ერთი სიტყვით ყველა ვინც ვი თანამშრომ-ლებდა გახვითი. დაიჭირეს აგრეთვე მრავალი მუშა. ამ ტე-ნორში ვერ დაამინა ვერც ინტელიგენტები და ვერც მუშები. პირიქით, ამ დღიდან კიდევ უფრო გაძლიერდა მოძრაობა, ტიფლისიდან გადავიდა სხვა ქალაქებში და სოფლებში და მიადწია იმ საფეხურამდის, როცა მათაც დღეს ვხედავთ.

(დასასრული იქნება). X

მოსტოკოვსი და ჩვენი გათავსიკება.

(ჩვენის კლერსპონდენტისგან).

სამინელ ამბებს მოღვითნობებს მატონე სპარსე-ლების საქართველოში ბატონობის დროის შესახებ:

ჯღგსავით მიწვევდნენ ქართველ ქალებსა და ვაყებს სპარსეთი ჰარამხანებისათვის, ახლბით ქლეტავდნენ ურნ ქართველებს, მთელს სოფლებს იხე აღზრებდნენ, რომ არა თუ ცოცხალ არსებებს არ სტოვებდნენ, მცე-ნარის ნახასიც არხად რჩებოდა. ირგვლივ სიკვდილი იყო გამეფებული, ყოველს ნაბიჯზე შესახარი სურა-თი წარმოდგებოდა ადამიანს. მხოლოდ ეს იყო სი-კვდილი სხეულისა, სული კი ცოცხალი იყო და ათას გვარ ამოყლეტახა, ტახჯახასა და დალატს შდრის ხან აქ, ხან იქ, ხან ყველგან შეუწყვეტლივ გაისმდდა ხმა წინააღმდეგობისა, პრეტენზიისა, ბრძოლისა. თავი-სუფლად, შეუბოვართ სული არ იყო მკვდარი.

დღეს ყველას პირადი არსებობა ურუნველყო-ფილია; რასაკვირველია, არავინ არ წარგავს ჩვენს ქალებს და ვაყებს ჰარამხანებში; ჩვენი სარწმუნოე-ბრივი შეხედულობანი, ჩვენი ეკლესია ხელუხლებე-ლათ ანის აღიარებული კანონის მიერ, ჩვენს სოფ-ლებს მტერი არ ააღზრებს გეგნლითა და მახვილითა, ჩვენ უფრო მაძღარნი ვართ, ერთმანეთთან მიძლხ-ლა გაადვილებული გვაქვს, უშიშრათ ვცნობდრბთ. მაგრამ ჩვენი არსებობა ურუნველ ყოფილია იმდე-ნათ, რამდენათ დაგვიკარგავს ქართველობა და უარ-გვიყვია ჩვენი ერდვინება, ჩვენს ქალებს და ვაყებს თვითონ ვგზავნიოთ მთავრობასთან სინიდიის გასა-ყიდათ და გასაუბატიურებლათ, რადგან ამით ჩინსა და წარმატებას გამოველით, იძულებულნი ვართ, ვი-ლდვდთ არა დედა-ენახე, არამეთ სლავურსა და რუ-სულს ენახე, ჩვენს სოფლებსა და ქალაქებში გაბა-ტონებულა პოლიცია, რომელმაც დაანრდო ყოველი თავისუფალი მიწწრაფება, შეჭბრტვა ადამიანის სუ-ლი, ძირში მოხწამლა სინიდიის. გარგნულათ აყვა-ვებული და ამწვანებული ქვეყანა, გასწრნილია და მოწამლული მივნიოთ. მიშსა და მუქარას მოუტლავს გამბედაობა, ქრთამს და ჯილდოს გაურყვინა სინი-დიისი. გამქრალა ყოველივე ნახახი ადამიანურის თა-ვისუფლად ცნდვრებისა, ადარსად ისმის ხმა წინააღ-მდეგობისა. დღევანდელი მტერი პირდაპირ კი არ მოვიდა ჩვენსე, არამეთ ნელ-ნელა შემოგვეპარა, მა-ტყუარბრბით, მოხყიდვით, გაიმეგრბრბით ყოველი მო-ტლაქებბრივი და ერდვინული უფლება წავგართვა, მო-კვისბო თვითარსებობა, და ამავუ დრღს ამგვარბეე სამუალბობით ჩუმ-ჩუმათ მოგვისბო სინიდიისი, გრძ-ნობა თავისუფლებისა, შეგვაჩვია, შეგვაყვარა მონღ-ბა. პირდაპირ მტერს შეკებბრძლებბრბით, მაგრამ მოვიდენ მოყვრბობათ, დაგვათვრეს ტკბილის სიტყვე-ბით, მზრუნველბობისა და სიყვარულის სახელით შე-მოგვაგალეს ყოველივე უფლება და ღირსება. ვართ ესლა ტბტველნი და მიშველნი. დაგვარგეთ თავისუფ-ლება, დაგვარგეთ სინიდიისი! წავგართვეს არა თუ უფლება, წავგართვეს შეგნება უუფლებბობისა. და ეს უკანახსნელი ჩვენი უმთავრესი უბედურებბაგ. ერი თუ ადამიანი, რომელსაც შეგნებული აქვს თავისი მოგლმარებობა, ცოცხალია. ჩვენ კი არახა ვგრძნობთ, რაც ჩვენ გარშემო ხდება, როცდრ დავეციოთ, გავბრ-ყვნიოთ და როცდრის სიჩქარბით მივიწწრათვით სრუ-ლის სწელებბრივის გათახსბრბობისაგან.

ამ წრბრბის საგანი არ არის, გამოიკვლიდს თავი-დან ბოლომდის რუსეთის პოლიტიკა საქართველოში: ამ პოლიტიკის მიხანი ამკარაა,—უნდა წარბთვას ქარ-თველს ერს ყოველი უფლება და მახთახვე მოღუბლს მას გრძნობა და შეგნება უფლებისა. ამ მიხანს სა-

უცხოვრთ მიაღწია რუსეთის მთავრობამ ასის წლის განმავლობაში; ეს ბრწყინვალეთ დავამტკიცებთ ჩვენ იუბილეს გადახდით, როდესაც ვიდუხასწრულეთ ასის წლის მონობა და მუხლმოდრეკილი მივეხალმენით რუსეთის იმპერატორს, რომ ყველაფერი წავგართვა და არაფერი კი არ მოგვცა. რასაკვირველია, ვერ ვივრძენით ის მეტათ ირინიული მძიმე შეურაცხყოფა, რომელიც მოგვაყენეს ხელმწიფის რესკრიპტის საშუალებით. პირიქით, რესკრიპტი უდიდეს მოწყალებათ მივიღეთ და მეტის სიხარულისაგან ცრემლებიც კი წამოგვივიდა თვალებიდან.

არ შევუდგებით აქ ამ საგნის ვრცლათ გამოკვლევას. ჩვენის დღევანდელის მდგომარეობის, დადგენისა და გარყვნილების დასახურათობლათ საკმარისია ვლტორგვის გაბატონება ჩვენში და ჩვენი საზოგადოების განწყობილება მასთან. ჩვენში დღეს ერთადერთი მთავრობაა—მთავრობა ვლტორგვისა. აქ არ იმძინებლდნენ არც უმადლეხი მთავრობა, არც გოლიცინი. ერთადერთი მბრძანებელი და გამგე საქართველსი არის დღეს ვლტორგვი. ამ ყოველად უხნედ მახინჯმა, ჯამუშმა, ამხანაგების გამგეშმა, მკვლელმა და იშვიათის გარყვნილების ადამიანმა ხელი ჩახჭიდა პეტრობურგის მთავრობის პოლიტიკას და საქართველდ გაიხადა თავის ამაღლების და წარმატების ასპარეზათ. ასეთს გაიძვერებს და სულიერ ღატაკებს, როგორც არის მამა ვლტორგვი, კეთილ საქმეში გამდიხინდნ ნიჭი და უნარი; მათი საქმეა მხლდლთ სიძულვილის, მწუხარების და უბედურების გავრცელება. მაგვარ მახინჯებს ათახლით ჰქმნის ისეთი პოლიტიკა, რომელსაც ადგია რუსეთის იმპერია, მოხამსახურებათ თხდულდს გაიძვერებს, ჯამუშებს, სრულათ უხნედ ადამიანებს. ვლტორგვისათვის, როდესაც არან ამ პოლიტიკის სამსახურისათვის, რადგან, როგორც ვთქვით სწავით, მარტლ ასეთს საქმეში შეუძლიათ მათ ისახელდნ თავი. ვლტორგვიცა იცის, რა სწადია უმადლეხს პოლიტიკას და მღუსვენრათ ემსახურება ამ პოლიტიკის განხორციელებას ჩვენში. მხლდლთ მან ჩამდწადა ნიღაბი რუსეთის პოლიტიკას და იშვიათის მოღუნიდებლდობით, გამბედაობით, უხინიდიხლთ და ხასტივათ შეუდოა საქმეს.

რა სწადია ჩვენთვის მთავრობას, რა სწადია ვლტორგვის? ადამიანების პირდაპირ ამოყლტა—გულური. ბარბარულული საშუალებაა, რომელსაც გაჭიცხავენ ევრობიულნი. ეს კარგათ იციან ვლტორგვიცა და მისმა უფროხებმა. ამიტომ უფრლ შეხაფერს, გულტურულ საშუალებას მიმართავენ—ქართველების წნელობივ ამოყლტას, მათ წნელობივ და გლხობივ გადაგვარებას, უხულდ და უგულდ მანქანებათ გადაქმნას. წინათ თუ მთავრობა ცლტაც არის გვერიდებლდა და პირდაპირ არ ამჟღავნებდა თავის განწინახვას, ვლტორგვიც ამკრათ გაიძახის: ჩვენი ერთათ ერთი მიწანი თქვენი გარუსებათ. თქვენი არც განათლება გვინდა, არც წნელობივი ამაღლება, არც ქრისტიანობის აღდგენა თქვენ შდრის. სვლებს თუ ვაარხებთ მხლდლთ ერთის მიწნით, რომ გაგარუსლთ ქართველები. განა გიყები ვართ დავხარჯლთ «რუსული» ფული. (თითქვს ქართველები არაფერს ვინდიდეთ) სვლისათვის, რომელიც გარუსების საქმეს არ ემსახურება? ყოველი საშუალება კარგია, ამბობს ვლტორგვი, რაიც ქართველების გარუსებას ემსახურება.

სურებალ. იგი იმდენათ აფახებს ადამიანს, რამდენათ ხელს უწყობს ამ საქმის განხორციელებას. ტირმინის (შუაგულ ქართლში) სვლის გამგეთ ვლტორგვიცა გააწესა რუსის მღვდელი, გარყვნილი და უხნედ ადამიანი. ეს ღირსეული მამა პედერასტი ადმლხნდა, ადვილობრივმა მცხოვრებლებმა რამდენჯერმე შეასწრეს... და ხაჩივარი შეიტანეს ვლტორგვისთან. მაგრამ, როგორც მოგახსენებათ, თვითონ ვლტორგვიც გარყვნილი ადამიანია, და ასე მოღუნიდებლდალდ უთხრა მომჩივანებს:

რა უყვით, ეგ ჩვენი საქმე არაა, ის კაცი გარუსების საქმეს მშვენივრათ ახრულებს, სხვა როგორც უნდა, ისე იცხოვროხლ.

გაზოებობიამ ყველამ კარგათ იცის, როგორ შეამცირეს ბლდლ დრდს სამრეკლ სვლებში ქართული ენის გაკვეთილები. იმავე გარუსებისათვის ტფილისიდან განდევნეს ქართველი ეპისკოპოსები და დანიშნეს ერთი ნამდვილი რუსი, მეორე ნამდვილ რუსხედ უარესი, გარუსებული ქართველი (უჯიმლ და გამგეში აბამიძე). დღე-დღეუე მულოიან მღვდლებლის ალექსანდრეს გარდაგვალებას (მე და დიმიტრი ეპისკოპოსი მუდამ დმერთს ვეხვეწებით ალექსანდრეს სიკვიდლხად, ტრანახობს და ოხუნჯობს ვლტორგვის), რომ ფდთში რუსი გააწესდნ. ასევე იქნება ქუთაისში. ესლა გიდეგ სვალდებულდ გამოაცხადეს, რომ ორ გლახიან სამრეკლ სვლებში უთუეთ რუსის მასწავლებლები იქნეს დანიშნულნი. დიდი ხნია, ცდილობდა მთავრობა სამეგრეულს გვლესიობიდან ქართული ენის გამოდევნას, მაგრამ რაკი ეს უქმაცოდლიებას იწვევდა მკვიდრთა შდრის, ამიტომ ვერ მღდავდა მარჯვით მოგვიდა საქმისათვის ხელი. დღეს ვლტორგვიცა საქმეს მეორეს მხრით შემოღურა და განიწინახა იმავე მიწნის მიღწევა სხვა ვით: გამოდევნა სამეგრეულს (აგრეთვე სვანეთის) სამრეკლ სვლებიდან ქართული ენა იმ მოხასწრებით, რომ რაკი ქართული წერა-კითხვა არავის ეცოდინება, სამღვდელდებაც დაივიწყებს ქართულს წერა-კითხვას, მაშინ ეკლესიიდანაც ადვილი გამოხადევნი იქმნება ქართული.

ამ გარუსების ვრცლათ განხორციელებისათვის გეწინახლხმა და ვლტორგვიცა იმოგზაურეს გაწაფხულსუ დახავლეთ საქართველში.

მათი მოგზაურება სრულებით არ გვანდა სულიერის მამების მოგზაურებას, არამედ მტარვალების მოგზაურებას. მათ ამაღას შეადგენდენ ჯამუშები, პოლიციელები და დარაჯები. დვაციებს და დიდ ამბებს მოულოდინენ ეგწარხლხი და ვლტორგვიცა, მაგრამ იმედი გაუტყუნდათ: სამეგრეულში საზოგადოება დიდათ უქმაცოდლიდთ მიეკება სულიერ მგზავრებს. იშვიათი და მეტად ხასიამღვინლ მოვლენაა მეგრელების საქციელი. მათ კარგათ შეიგნეს, თუ რა მოვლდდათ სამეგრეულდან ქართულის ენის განდევნით, მათ ეხმისთ, რომ სამეგრეულს სხვა საქართველსაგან განმტრება უბედურება იქმნება ერთისაც და მეორესიც. ტყუილად გაიძახლდა ვლტორგვი: მეგრელებლ, თქვენ ქართველები არა ხართ, ქართული ენა თქვენი ენა არ არისლ!—ფდთში მეგრელთა დებუტაცია მეხვდა ეგწარხლხს და პირდაპირ უთხრა: ჩვენ არც მთავრობის წინააღმდეგ ვამბობთ რასმე, არც რუსულს ენის წინააღმდეგ, მხლდლთ გთხლთ, რომ ჩვენი სამბლდლდ ქართული ენა დასტოვლთ ჩვენს

ველები და სკოლებში. სულელმა ეგზარხმა შეატყა, რომ საქმე ცუდად იყო და სრულიად ლაპარაკი აუკმაღლა დებუტაციას. ეგზარხს გამთქმელმა ვლადიმეროვი და მეგრელებს უწოდებდათ უბახუხა: თქვენი შეამდგომლობა უადგილოა და უხიბდისოდ! მეგრელებმა თავიანთი თხოვნა კვლავ განიმეორეს, როდესაც ეგზარხი ქალაქის თავთან იყო სადილათ. აქ რამდენიმე მწარე სიტყვა მძვინვარებდა და ვლადიმეროვს. აქვე სადილზე იყო ცნობილი მოღალატე, გაიმტვრა თ. ყორღანია, რომელიც მსათაა ერთის ჩინისთვის მთელი საქართველო გაყიდეს. ეგზარხმა არა ერთხელ დაასახელა მღვმედი ყორღანია: აი მეგრელი და თვითონ იტყვის, რომ მეგრელები ქართველები არ არიან. მაგრამ ყორღანიას ჯერ კიდევ მერჩენია სირცხვილის ნახახი და ქართველებთან საჯაროთ ვერ უარწყვდ მეგრელების ქართველობა. თითქმის ენა ჩაუვარდა და ეგზარხის შეკითხვებზე ხმას ვერ იღებდა. მთელი სამეგრელო შეინძრა ეგზარხის და ვლადიმეროვის მოგზაურობის გამო. ყველგან ემზადებოდნენ (განსაკუთრებით ხდებოდა) საჩივრებით და სათხოვნელებად. ჯამუშების შემწეობით ვლადიმეროვმა კაიფი ესა და დაუყვანებელივ შესცვალა მოგზაურობის მარშრუტი. და თანაც მეტი პოლიტიკელები და დარაჯები მოიხილვა, მეგრელებისას არსად არ ჩერდებოდნენ, არც არაფერს ჭამდნენ მათთან. მეგრელები შანდუ ყველგან მრავალი სვდებოდნენ და ემდურებოდნენ სამშობლო ენას ნუ მოგვისხდობთ, თანაც ემუქრებოდნენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში არეულდება მძინებელი.

მოსალოდნელი იყო, რომ ასეთის მოგზაურობის შემდეგ აზრს შეიცვლიდნენ ეგზარხი და ვლადიმეროვი. მაგრამ პირიქით უფრო ფართოდ პროექტი შეადგინეს. განზრახული აქვთ აჭარისა, სამეგრელო და სვანეთიდან ერთი ეპარქია შეადგინონ და დანიშნონ ამ ეპარქიაში ეპისკოპოსათ რუსი. ამგვარა ასეთის პროექტის მიზანი: ამ გზით უნდა უფრო გაიადვილოდნენ გარუხების საქმე.

ვლადიმეროვი ერთნაირად ხსტემით და შეურყეველად მიიხსრავის თავის მიზნისაკენ. მიხი მიხსრავება მით უფრო ძლიერია და გაბედული, რომ იცის, არავითარს მტკიცე პროტესტს არ გამოაცხადებს ქართველი საზოგადოება. სწავით ვთქვით, რომ მეგრელების პროტესტი სრულიად იშვიათი იყო და არა ჩვეულებრივი. ჩვენ, ხაუბედურად, საზოგადოდ არა ვართ მიჩვეულნი პროტესტს, გულგრილად და უგონოდ მოვუყურებთ ვლადიმეროვის მოღვაწეობას. ვლადიმეროვმა იცის ჩვენი ღაჩრდება დაცემა და სამინილის ცინიზმით დაგვიცინის, ფეხით გვთელავს, გვაფურთხებს, ყოველდღე შეურაცხველად, მღუროდებლად ამკარათ წინსვლს გამოოქკვამს ჩვენდამი და გულანდილად ამბობს საჯაროდ, რომ მეტის არაფრის დირსნი არა ხართ ქართველები. მართლაც ამბობს და ამის საბუთი არა ერთი და ორი აქვს ხელში.

წარსულ აპრილში გორში შესანიშნავი სიტყვა წარმოსთქვა ვლადიმეროვმა ქართველების შესახებ. სამასწავლებლო სემინარიის დირექტორთან (რუსთან) სადილათ იყვნენ მიწვეულნი ვლადიმეროვი და ორი თუ სამი ქართველი მასწავლებელი. სადილის დროს ვლადიმეროვმა, შემდეგი «სადღეგრძელო» დალია: არავინ მეზინდება ისე, როგორც ქართველები.

ქართველები თავიდანვე, საწინდრები იყვნენ; თუმცა საქართველო მღვთისმშობელს შესვლა წილათ, მაგრამ იმანაც ვერ ვაბედა ამ საწინდარ ხალხში წამოხვალად და სხვები გამოეწავანად; სამართლიანად სწყევლიდა ყველა ეგზარხის საქართველოს და სწყევლის დღესაც; ქართველები მუდამ მტრები არიან ჩვენი; მათ კი არ შემოუერთებიათ, არამედ სომხებმა შემოგვიერთეს საქართველო; ყველა ქართველი ჩვენ გვალატობს, ისეთივე კი, როგორცაა გენერალი ამილახვარი, რომელიც ყოველდღე დავაჯილდოვებ რუსებში, და სხვა. ქართველმა საზოგადოებამ ასეთი გლანძღვა საღამათ მიიღო და ხმავე არ ამოიღო ვლადიმეროვის წინააღმდეგ.

იმავე გორში რამდენიმე წნის შემდეგ ვლადიმეროვი ერთს თავადთან ყოფილიყო სტუმრად და ასეთ ნაირათ დაესახელებია ქართველები: არიან ქართველები მუქთანდრები, არიან მახსარები, არიან საქმის ხალხი, პირველებს შევაფურთხებ, მეორეებს დავცინი და მესამეთ ყურადღებას არ ვაქცევ. ქართველმა მახსინძელმა არამც თუ სიტყვა არ შეუბრუნა უწინდელს სტუმარს, კიდევ უფრო მეტის მღწიწებით და პატივისცემით გაუმახსინძელდა...

ასეთია რუსეთის პოლიტიკის შედეგი ჩვენში. ასე დაგვიჩვენა ჩვენ რუსეთის მთავრობამ: წავგართვა და გვართმევს ყოველივე უფლებას, წავგართვა ყოველივე თავმოყვარეობა, მოგვისპო ხმა თავის დაცვისა და მტარვალდობის წინააღმდეგ შემდომების სურვილი. ასეთმა პოლიტიკამ შეჭმინა ჩვენში ის თავსუდ ხელაღებული და ადვირ ამგებული მონური პარტია, რომლის მეთაურმა დღეს ტფილისის მარშალი მელიქიშვილი. ჩვენ რომ გაყდენთილნი არ ვიყოთ მონურის გონძებებით, გვექნდეს ნიჭი ჩვენის მდგომარეობის შეგნებისა, არ იყოს ჩვენში მკვდარი სურვილი თავისუფალ ცნობრებისა, ვლადიმეროვი ვერ მოიმტყედედა იმის შეღთხედაც, რასაც დღეს ჩადის, ჯამუში დიმიტრი აბაშიძე ვერ გაბედავდა იმის დატრანახებას, რომ ყველა ქართულს გახეთს დავაპეტიცებთ მთავრობას და მერე გადავალ აქედანა!

იმდენად უფრო გზჩავრავენ და გვოვლავენ, რამდენად უფრო გაჩუქებული ვართ!..

დრო არის, შევიგნოთ ჩვენი მდგომარეობა და ხმა ამოვიღოთ!

თავისუფალი წაჩილება.

ვინაშე უნდა უნდა „მკელი მოღვაწის“ წერილს, რომელიც აღძრულია საკამათ პოლიტიკური საგანი. ჩვენი აზრი უკვე ვთქვით. საჭიროა ახლა თავისი სხვებმა სთქვან. შემდეგში დავუბრუნდებით, გვარჩევთ ამ წერილში გამოთქმულ აზრებს.

სრულებით შემთხვევით ჩამივარდა ხელთ თქვენი პატივსადები გახვითი. წავიკითხე და მიამა.

მიამა ის, რომ ძლივს დაწყებოდა ის საქმე, რომელიც დიდი ხანია უნდა დაწყებულიყო. ის უსამართლობა, რაც ჩვენს ქვეყანას ადგია, აღარ ადგია არც ენათა ძალათი დაჭერილს და დარყვევებულს ქვეყანას, არამც თუ თვითონ მონძანებულნი ჩვენი ვკიყურებენ როგორც თავის ტყვეებს და დიდათ იმათგან გაბედნიერებულს ვნს, თვით ჩვენ მოგვანწვინებს იქამდის, რომ ჩვენი თვითონ დიდად ბედნიერთათა ვოვლით ჩვენს თავს ამ ტყვეობით, რომელსაც ტყვეობას ვი ანა. ნეტარებას ვეძახით. დავიროვოვს ტრაქტატი (1783 წ.) მოვიკლეს პოლიტიკური არსებობა, მევიკრეს გზა სწავლისა. ინდუსტრიისა. უსწავლელს და უვიცს ხალხს გვეგლება ხელიდამ მამულები, ქანება, მთელი ჩვენი ქვეყანა. ჩვენი სიმდიდრე ჰმარხია მიწამთ და არ არის მცოდნე, არ

არის სახსარი მათი მღვდლებისა და გამომყენებისათვის. პირში ალიკაბი ვეკუხე ამოდებულა, მწერლობა ადევს მძიმე ბეჭედი. გონება წიოდველია, სახიათი სუსტდება, ქვეყანა უკანდურდება, პირუტყვობა ედება ყოველს მხარეს. და ჩვენ თვითღვკე ყველა ამას უკრავთ ტაძს, მივყვით უკან მათ, ვინც ღვდათი ვერცხლით გადახდვლიან გზას მართალთა, ვმართავთ ასი წლის ტყვეობისა და მღვდლის იუბილეებს, ვამცირებთ ჩვენს თავსა და უდანამაულად ვრს და ქვეყნის თვალში პამპულა და ტაჯიამხსნარა ვხედებით და სხვა და სხვა.

რადა თქმა უნდა, აქ საჭირო იყო თავისუფალი ღრგანდ, სადაც შეეძლებს კაცს თავისი ვარძის წარმართქმა, უჩვენოს ქვეყანას, რა დღევც კადგია ჩვენ ჩვენთა დამატყვევობათაგან; უჩვენოს, რომ არა ყველანი შეეუბყვრთვართ იმ ხონრულს და სამარცხვინოდ სეტარებას, რომლითაც ასრე იჩინეს ჩვენთა წარმამდგენელთა თავი იუბილეთს დღესასწაულებით და დღით, რომ მუდამ მუდის მუხლისა ქვეშე ვიქნებით და ტყვეობას სეტარებით მივიღებთ; აუხსნას თვით ჩვენს ქვეყანას თვალი, რა დღეშიაგა ვართ ჩავვივრულინი, რა ბოლო მღვევობაში ამ მდგომარეობაში ყოფნით; უჩვენოს გზას, რადღესადგა შესაძლებელია, ამ მდგომარეობიდან თავის სხნისა და სხვა ამკვარები. და ამკვარები არიან მრავალნი. უნდა უჩვენოს თქვენმა ღრგანდმ კვრებას, რა რიგი იღვის ამბოღით გვეპარებოდა რუსის მთავრებმა, რა რიგით ჰგლეჯდა ჩვენი ხელით ნარსა და ამავე დღეს რა რიგით ვეცითნოდა ძიბს, უღებდა ჩვენი მძიმადღეს ბოლოდ... უჩვენოს ეგრეობას, რომ ჩვენ და ჩვენთან მთელი კავკასია არ ჰსურვებს ამ ტყვეობაში ყოფნას; რომ კავკასია არის ალაგი, არის საერთაშორისოდ მსდვარი, რომელიც უნდა იდოს თავისუფლად, დასაგავად ასიაში მთელი ევროპის ინტერესებისა, რადგან ვიხან უჭირავს კავკასია, გარდა თვით კავკასიის ერთა. მისია თითქმის მთელი ასია. ამიტომ საჭიროა მთელი ევროპის მთავრელობა კავკასიასზედ, რომ არც ერთგამდლიერებულს სახელმწიფოს აღარ ჰქონდეს აქ განსაკუთრებული უფლება. ამ გზასვე უნდა ვუჩვენებდეთ მთელს კავკასიის ერთა.

და აი სწორეთ ამ უკანასკნელს ბუნქტში გრტა ვმორღებით ჩვენ და თქვენი პრეგრამა შესახებ ქართველთა ავტონომიისა რუსთა სახელმწიფოდ კავშირში.

ნუ თუ გჯერათ, რომ შესაძლებელია დღესმე რუსეთის ინდუმდს თავის ნებით, ესე იგი რუსის მთავრებმა მისგეს ავტონომია თავისთა ქვეშევრდომთა ერთა? თუნდაც ვთქვათ მთაწნა მთავრებამ საგ შეკრებამდის, ნუ თუ საფიქრებელია, რომ მავსელა სახელმწიფოს შეეძლებს რამე კავშირით, რაც ვინდა მტკიცე იყვას იგი კავშირით, თავი შეინახოს საბოლოოდ?! აქ სახელმწიფოს შენახვა, ასრეთი დიდი სახელმწიფოცხი, როგორც რუსეთი შესაძლებელია ან მათთანთა და სიმძობი, როგორც ინასავს დღესა, ან იმკვარი ლიბერალური კანონებით და მართვით, როგორც იქნევა ინგლისი და ამერიკა. პირველს მთხდევს განწინდლება სალსეინისა და სიკვილით დარღვევა სახელმწიფოცხი. მეღრე კი შეუძლებელია რუსეთისათვის.

შეუძლებელია შემდეგი მიხეხების გამდ. რუსეთის სალსი, როგორც ვიცით, ყოველად უვიცია. მთავრებამ მთადღევირა მას იქამდის, რომ, როგორც რუსისავა საუკეთესოდ მწერალნი სწერენ, იმას პირი აღარა აქვს საამსოდლიოდ გსვრებისაკენ. შეიძლება გადაჭრებებული თქმაც იყვას და არის კიდევცა. მაგრამ ეს ამკარაა, რომ რუსის სალსი სწავლით, გოდნით, ხელღვრებით, ხელღობით ისე დაბლა სდვას, რომ მრძოლა გსვრებისათვის ამ მსრთეც ევრებასთან იმას არ შეუძლიან. ის გსვრებომ მარტოდ ფისიკური მუშადობით, მუშადობ მარტოდ მიწას, იმასაც უღვდინელოდ, ურაციოდლიოდ. ამ მდგომარეობაში მყედვს იმას არა ჰყოფნის თავისი მიწა, თავისი ქვეყანა. ის უნდა გავიდეგ და, თავის ხარჩენად, დაიჭირდეს სხვის ქვეყანა, სხვის ადგილებში. სხვა სახსარი რჩენისა არ იგის. ამან რომ ავტონომია მისგეს სხვა სალსებმ, სხვა ქვეყნებმ, ეს ის იქნება, რომ იმან თავის არსებობასზედ აიღოს ხელი.

ინგლისში, ამერიკაში სხვას ვხედავთ. ამათ აქვთ დიდი მღმნადება. დღევანდელი ინდუსტრია თითქმის ამათი შექმნილია. მთელი ქვეყნის საჭული (чужие) აქ მუდის, ესენი ამხადებენ საჭიდებელს და უგზავნიან მთელს ქვეყნიერებას. ესენი ჰქმნიან ახალს საჭიდებელს, ახალს იარაღს, ახალს გსვრების სახსარს, და ამითი იძენენ დიდძალს გსვრებების ძალს, თავის შესახანს განძეულს. ამიტომ ესენი აძლევენ თავის დამტრჩილებულს ერებს ყოველნათ თვით-მართველობის ნებას. იგიაჩ, რომ ამ თავისუფლებით ესენი

მსოფლიო იძენენ მომხრეებს, მომხრეებს მდღენეთა, რომელიც მიწის გულიდამ თუ სხვაგორც ჰბადავენ ახალს გსვრების სახსარს, ამითი უწევენ ამათ მკუდლებობას, ეს-მართებან ახალი ძალის შექმნასა და ბუნების დამორჩილებაში, ურთიერთა კავშირით აძლევენ ერთმანერთს ძალას თავისი გოდნით, თავისი მღხერხებით. ამიტომ ამათთვის სახარვედობა მისგენ თავის მემდგომებულს ერებს, ქვეყნებს სრული თავისუფლება, ფედერალურს კავშირზედ აკენული.

ამიტომ და უფრო სხვა კვარი მიხეხების გამდ ანელად საფიქრებელია, რომ დღესმე რუსეთი დასთანხმდეს თავისთა მღრჩილთა სალსთა ავტონომიასზედ.

ამიტომ, მე ვვლნებ, უფრო შესაფერი იქნებოდა გარემოებისა ამკვარი პრეგრამა.

- ა) სრული თავისუფლება კავკასიისა.
- ბ) ფედერაცია კავკასიის ერთა.
- გ) მთავრელობა ევროპის დაწინაურებულთა ერთა კავკასიის ფედერაციისა.

აქ საჭიროა შესდგეს სამსდვარ გარეთ, ქართულს, რუსულს, სომხურს, თათრულს და თუ შეიძლება სხვა ენებზედაც ერთი საერთოდ ღრგანდ, რომელიც სგდილობდეს ეს არსთ გადვიდმეს ყველა კავკასიის ერებში, სგდილობდეს შესაერთოს ყველა კავკასიის ერებში, სგდილობდეს მონახოს ეს მერთი და მუდლი, რომელიც მწერალთა უმეგრამა და თავ-მუქავებელმა თავმდყარებელამ ერთმსრთი, და გრე პარტიულტინმმა, მქორებს მსრთე, მექქმნა სხვა-და-სხვა კავკასიის ერთა მდრის. აქ უნდა სხვათა მდრის აუხსნას კავკასიის რუსთა მცხვრებობა, რომ მათივე ინტერესები თხლულდებნ მთის კავშირს კავკასიის ერებეთან და სხვა ამკვარები.

თქვენი პრეგრამა დიდად მართალია, როცა განუწრასავს შეუდებელი კავშირით იქინდოს რუსთა დაწინაურებულთა სახლადღებმასთან. ეს სწორეთ ასრეც უნდა იყვას. მაგრამ, მისგე კიდევ მდხადიქრებელია და ახარჩენი, როგორც თქვენი ავტონომიური პრეგრამა, ისე მოკლედ ნახევრები ჩვენი პრეგრამა. ვვლნებ არც ჩვენი პრეგრამა უნდა იყვას წინააღმდეგი რუსის რიგიანი სახლადღებობისა.

ქველი მოღვაწე.

როგორ მივხვდნენ „საქართველოს“ გამოცვლას ევროპის ჰამსა და ევროპიელი საზოგადო მოღვაწენი.

ელამანულების სამეცნიერო ქურნალში (Onwaking N° 5) ვხიისულებთ:

სურვილი დამოუკიდებლობისა, როგორც ნაციონალური, ისე პირღვრული, დღითი დღე იზრდება. ტინლანდელები, ჩეხელები, წინააღმდეგობას უწევენ იმ მთავრებას, რომელმაც მათი დამოუკიდებლობა მთანთქა.

«საქართველო» არის სახელი იმ ღრგანდსი, რომლის საშუალებით ქართველებს სურთ მთაქციონ ევროპის ყურადღება თავიანთ სალსის მდგომარეობასზე.

«საქართველო» თხლულდებს, რომ მისი ქვეყანა აღიარებულ იქმნას ადმინისტრაციულად დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ, როგორც უნდა ყოფილიყო 1783 წლის შეერთების ტრაქტატის ძალით. დღევანდელ თვით-მწყობრებულ გენტრალიზაციის მაგიერათ ქართველებმა წამდაყენეს ფედერაცია სხვა-და-სხვა ერებისა, რომლებსაგან შესდგება რუსეთი.

ყველგან, სადაც კი დაჩაგრულნი ებრძვიან მჩავრვლებს, ჩვენი თანაგრძნობა რა თქმა უნდა, დაჩავრვლის მხარეზე იქმნება, ქართველების ბრძოლას, ამ პატარა ერის განწირულ ბრძოლას მძლავრ გარისმის წინააღმდეგ ვერ ვუყურებთ გულ-ცივით. ამკანაა, პირდაპირი შედეგი ამ ბრძოლისა იქმნება რამდენიმე კაცის დატუხალება და გაგზავნა ციმბირში, მაგრამ ქართველების ცდა არ იქმნება დაკარგული, რადგან, ადამიანის დატუხალება შესაძლებელია, ხოლც მისი არსის დატუხალება კი შეუძლებელია. ვერავითარი ციხე ვერ შეუძლიან, რომ დახერგილმა აწრმა დღეს თუ სვალ, არ გაიზარდოს და მდიდარი ნაყდფი არ გამდიდოს.